

ПОЭТ ПСИХОЛОГИНЕ ТӨПЧЕНЁ МАЙ

КОНСТАНТИН Иванован вилёмсёр “Нарспи” поэминчи вәхәт тата Раҗсейри пәтрашулла пулаәмсемпе пуян йәхәт – пёр. Раҗсейрипе Япони хушшинчи пирёншён әнәсәр та сәнтерүсёр вәрҗә, төрлө пәлхавсем, Столыпинан пурнаҗа кәреймен реформисем, патшасәр Раҗсейшён хыпса сунакан төрлө партисене чәмәртаннә марксистсем... Аслә шулсене вөрәненек яш-көрём хушшинче ирёклөх идеясем вай илсе пынә. Кунашкәл сөрём Чөмпёрте Иван Яковлев йөркеленә чәваш шулне те явәнса ситнә...

...Драма вәхәчәсем. Акә социаллә тан марләха пула сүнсе ларнә юратавән сәлтәвне Константин Иванов та хәюллән хушкатать. Вәл “Нарспи” поэмәна сырса хәварать. Чухән Сетнерпе пуян сын хөрә Нарспи пёрпёринне пёрлешеймәсҗә. Сәкна та манмәлла мар. Чәвашсем ХХ өмөр пусламәшёнче хушәләх тытма пултаракан арсынна сума сунә. Шәп сәкнашкәл сын пуллә та Нарспи упәшки Тәхтаман. Сәкна “патриархат” тесе хәкласан та йәнәш пулмә. Нарспи вара вәтисен сирёп йәлине пәсәтә. Вәл хәйён ирёкне шырать. Юрату ирёкне ёнтә. /Хәльхи саманара кунашкәл юрату ирёкә сәв тери үссе кайнине питә лайәх курапәр/. Нарспи пәләртнә картран тухатъ те кил-йыш йәли-йөркине төп туса хурать. Хәйён Тәхтаманне – суха пуҗ сыннине – наркәмәшлә яшка ситерсе вәлерет. Сәпла хәрушә ёҗ тунә Нарспин малашләхә сүнәт. Семье тата кил-йыш канәһәсене сирёп тытса пыракан патриархат хәйён сумләхне, хисепне сүхатать. Вулама пәлекен чәвашсем тәрәшнине “Нарспи” поэмәри геройсен инкәк-синкәклә шәписем төттөм халәха хушкатса яраҗҗә. “Нарспи” халәх хушшине сәкнашкәл хәвәртләхпа сәланәсса автор пачах кәтмен теме пулатъ. Чәваш шухәш-кәмәлән мухтанчәк тәнчине, сирёп кәрсе юлнә йәли-йөркине Нарспи сәнарә урлә пәтерни, кунти йөркәсем чун-чәрене хушкатни тата йәла кодексне юрәхсәра кәларни, пәллах, Константин Ивановшән, вун

сиччәри сәмрәкшән, “пылак чап” пулман. Поэма сәвнашкәл пәлтерөшпе халәх хушшинче сәланни, хәйне хәй шута хуман чәваш әсхәкәлне сивәчлетни тата йәхсем пәләртман сәнә йәла-йөрке ыйтәвәсене хушкатни Константин Иванова пәлхантарать. “Паянтан эпә писатель мар”, – тесе пат! тәтса хурать вәл пёр кәласура. Чаплә поэтан хәйөн саманинчи шухәш-кәмәлән трагеди фонне кәтарат тесен, ман шутпа, XIX өмөрте Франци литературинче тарән йөр хәварнә Шарль Бодлерән пёр сонетне сәҗ илсе кәтартмәлла. Чәнах та, сәк 14 йөркере Константин Иванован пөтөм шухәш-кәмәлә, унән саманин сән-сәпачә йөрленсе тухмасть-и вара? Сәпла пөтөмлөтсе сыратъ хәйөн сонетне Шарль Бодлер:

Ман сәмрәкләх тискер сәнтәләк шавәнче сүхәлчә сар хәвел сүтисёр... асапланчә. Чәс-чәс пәр сәпнәран ман пурнаҗ пахчинче үсөс ыр сәммәссем ытла та сахалланчәс.

Аслатипе пөрмай кәмсөртетсен уй-хир талккәшөпөх үсет шыв туллә путләх шучә. Әс-хәкәл кәркунни ытла та ситрә ир: тем чухлә тупәкпа чүна хәссе вәл хучә.

Сәк йөркәсен пәлтерөшә Константин Иванов шәпипе сәв тери сывәх. “Әс-хәкәл кәркунни” сәмрәк Константиншән сәв тери “ир ситнине” те лайәх пәлетпёр. Сонетән юлашки виҗә йөрки сәпла янәрәт:

Эй, шәлсёр Әраскал! Кун хысҗән кун иртет, кун-сүл хурахә сәҗ хәвәслән шәл йөрет, усаллән чәшкәрәт хура кунсен сәленә.

Сәмана пёр пәклөхәсем төл пулаҗҗә. Сыннисем сәҗ улшәнаҗҗә. Анчәх рөлөсем пөрешкәл. “Слакпуҗ сәл куҗә” драмәри ёҗсем Константин Иванов шәпипе сывәннә. Әна сырса пәтернә, поэт психологине шыранә май төрлө шухәш явәнәт. Драматург фантазийә төрөс-и, ёненүллә-и, – анчәх “Юнавлә вәхәт читлөхәнчә” ятлә сыпәк мөне те пулин ёнентерессә шанәтәп.

Николай ТЕВЕТКЕЛ